

УДК 159.92:351.74.

**Микола Георгійович ЛОГАЧЕВ,**

кандидат психологічних наук, доцент,  
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6  
Харківського національного університету внутрішніх справ;  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2706-9521>;

**Халіт БУЛАНІКЛІ,**

делегат по роботі з поліцією та органами безпеки  
Міжнародного Комітету Червоного Хреста (Туреччина)<sup>1</sup>

## БУЛІНГ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

*Розглядається питання булінгу, як форми неадекватної поведінки серед окремого соціуму. Дано оцінки причинам виникнення та формам прояву цього негативного явища. Аналізуються наслідки негативного впливу булінгу на емоційний і фізичний стан та формування фобій у людини.*

**Ключові слова:** булінг, учні, студенти, фобії, психічне здоров'я.

Перші дослідження стосовно проблеми цькування підлітків своїми однолітками були проведені у 1973 році вченими скандинавських країн. Це явище отримало назву «булінг» (англ. bully – хуліган, задирака).

Булінг – це моральне або фізичне насильство, агресія у будь якій формі з метою викликати страх, тривогу та підпорядкувати людину своїм інтересам.

Головними причинами булінгу серед підлітків є: бажання самоствердитися будь-якими методами; боротьба за владу та авторитет в окремих мікрогрупах; бажання звернути на себе увагу; наслідування негативних форм поведінки дорослих, яку підлітки бачать в найближчому оточенні, в ЗМІ або соціальних мережах.

Основними формами прояву булінгу є словесні або вербальні прояви (образи, натяки, погрози); будь-які фізичні втручання або інші протиправні дії;

соціальні (бойкот, ігнорування, ізоляція); кібербулінг – використання сучасних комп'ютерних технологій.

---

<sup>1</sup>**Halit Bulanikli**, Police and Security Forces Delegate of the International Committee of the Red Cross (Turkey).

Від булінгу страждають передусім ті, хто не упевнений у собі, має занижену самооцінку і самоповагу, не готовий до відстоювання своїх прав, відчуває нестачу любові та розуміння від своїх близьких.

Для цієї категорії характерними наслідками боулінгу є принизливі переживання – психофізичні травми, які гояться дуже повільно. Приниження шкодить людині і страх нового приниження заважає йому жити самостійно і раціонально використати свій потенціал. На це звернула увагу фінський психіатр Юхані Маттіла (2017) у своїй книзі «Приниження. Втрата і заново відкриття досвіду гідності». Вона підкреслює, що «приниження підриває самооцінку людини і наносить короточасний або непоправний збиток».

Враховуючи актуальність питання протидії булінгу, Управління ювенальної превенції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України спільно з Українським інститутом дослідження екстремізму почали реалізацію спільного проєкту. Результати проведеного ними анонімного анкетування показали, що про таке негативне явище як булінг відомо 52 % опитуваних, 69 % ставали жертвами насилля, а 25 % зазнали цькування.

За даними UNICEF Ukraine за 2017 рік, 67 % підлітків стикалися з булінгом або цькуванням з боку однолітків. Згідно інших статистичних даних ЮНІСЕФ, у світі основною причинною булінгу були: зовнішність жертви – 51 %; стать – 7 % та етнічна належність – 5 %.

На думку фахівців психічне здоров'я – це ресурс, який збирається і використовується упродовж усього життя. Так, 88 % респондентів відповіли, що булінг негативно впливає на їх емоційний та фізичний стан.

Ряд фахівців (Е. J. Bourne, 2005, J. C. Penochet, 2008) пов'язують патогенний вплив булінгу на формування та подальший розвиток різних форм шкільної фобії (laphobie scolaire, refus scolaire anxieux). Ця форма поведінки, що найчастіше підкріплюється тривожними розладами, іноді серйознішими поведінковими розладами. Шкільна фобія може бути скороминущою, але іноді може посилюватися, призводячи до того, що учень не бажає, або панічно боїться, відвідувати школу.

Феномен шкільної фобії у популярній формі описала Фані Вандермерш в своєму романі «Phobie», якій було опубліковано у 2017 році.

Окреме місце серед причин булінгу займає гомофобія (від др.-грец. ὁμός – подібний, однаковий + φόβος – страх, боязнь). Гомофобний булінг – це насильство за ознакою нетрадиційної сексуальної орієнтації. Воно викликано гомофонними мотивами (М. Fedkenheuer, 2007; E. D. Berlan, 2010) та спрямоване проти представників ЛГБТ.

Результати досліджень, проведених у США, Німеччині, Нідерландах та Франції свідчать, що жертвою подібного насильства хоча б раз в житті ставав як мінімум кожен третій гомосексуал.

Опитування проведені країнах Європи та Австралії показали, що 97 % школярів-гомосексуалів стикаються з негативним відношенням ровесників; 45 % опитаних регулярно піддавалися фізичному насильству на ґрунті своєї сексуальної орієнтації; 60–70 % заявили, що постійно піддавалися словесним приниженням, кепкуванням і зневазі.

Близько 2/3 британських ЛГБТ-підлітків заявили, що регулярно відчувають зневагу у свою адресу при повному потуранні з боку викладачів, а 12 % опитаних чують гомофобні висловлювання з боку вчителів. Аналогічні тенденції мають місце в початкових закладах Європи, де 53 % школярів-гомосексуалів стикаються з гомофобним відношенням з боку педагогів. Це явище отримала назву «*L'humiliation scolaire, ou disgrâce scolaire*» – тобто приниження у школі та академічна ганьба.

Для запобігання та профілактиці такого ганебного явища яким є булінг, у більшості країн світу на державному рівні було прийнято ряд законів. Так, в США усі школи повинні прийняти «Кодекс поведінки учнів відносно знущань», положенням якого повинен слідувати кожен учень. Усі учні повинні дотримуватися кодексу при поїздках до школи та з школи, на шкільних заходах, під час шкільних обідів або змін, а також в кампусі (територія навчального закладу) або за його межами.

Психологічне самопочуття учнів та підлітків – є одним із основних пріоритетів навчальних закладів Швеції. Тому, Закони Швеції «Про освіту» та «Про заборону дискримінації» захищають учнів і студентів від протиправних дій. Контроль за виконанням законодавства покладено на спеціальний урядовий орган – Державну шкільну інспекцію, якій доручена інспекція шкіл.

#### Список бібліографічних посилань

1. Rocco A.-M., Touchard J. Le jour où je n'ai pas pu aller au college. Flammarion, 2013.
2. Loriers B. Les pratiques d'humiliation scolaire. *Analyse UFAPEC*. 2009. № 1.
3. Merle P. L'humiliation des élèves, une pratique anti-pédagogique. *Education & management*. 2006. № 31.
4. Vandermeersch F. Phobie. Le Muscadier, 2017.

Одержано 11.03.2019

*Рассматривается проблема буллинга, как формы неадекватного поведения в определенных социальных группах. Дается анализ последствий патологического воздействия буллинга на эмоциональное и физическое состояние человека, роль в формировании определенных фобий.*

**Ключевые слова:** буллинг, ученики, студенты, фобии, психическое здоровье.